

Pápai vizeken ne kalózkodj!

Készítette: Ujlaki Tibor

Tervezett: 5x2 tanóra

Kortárs irodalom

Esterházy Péter (1950 – 2016)

Kötetek

- *Fancsikó és Pinta. Írások egy darab madzagra fűzve.* Bp. 1976
- *Pápai vizeken ne kalózkodj!* Bp. 1977
- ***Termelési-regény. Kissregény. (Regény.)* Bp. 1979.**
- *Függő. Bevezetés a szépirodalomba.* Bp. 1981. Magvető, 184 p.; 1993. IKON.
- *Ki szavatol a lady biztonságáért? Bevezetés a szépirodalomba.* Bp. 1982.
- *Fuharosok. Regény.* Bp. 1983.
- *Kis magyar pornográfia. Bevezetés a szépirodalomba.* Bp. 1984.
- *Daisy. Opera semiseria egy felvonásban.* Bp. 1984.
- *A szív segédigéi. Bevezetés a szépirodalomba.* Bp. 1985.
- ***Bevezetés a szépirodalomba. Bevezetés a szépirodalomba.* Bp. 1986.**
- **[Csokonai Lili]: *Tizenhét hattyúk.* Bp. 1987.**
- *A kitömött hattyú.* Bp. 1988.
- Czeizel Balázs–E. P.: *Biztos kaland.* Bp. 1989.
- *Hrabal könyve.* Bp. 1990.
- *Hahn-Hahn grófnő pillantása. Lefelé a Dunán.* Bp. 1991.
- *Az elefántcsonttoronyból.* Bp. 1991.
- *A halacska csodálatos élete.* Bp. 1991.
- Banga Ferenc–E. P.: *Egy nő.* Bp. 1993.
- E. P.–Szebeni András: *A vajszínű árnyalat.* Bp. 1993.
- ***Élet és irodalom.* (Kertész Imre: *Jegyzőkönyv* című művével.) Bp. 1993.**

- *Amit a csokornyakkendőről tudni kell...* [Az előszót írta: E. P.] Bp. 1993
- *Egy kékharisnya följegyzéseiből.* Bp. 1994.
- *Búcsúszimfónia. A gabonakereskedő.* (Komédia három felvonásban.) Bp. 1994.
- *Egy nő.* Bp. 1995.
- *Egy kék haris.* Bp. 1996.
- Irene Dische – Hans Magnus Enzensberger – Michael Sowa: *Esterházy: Egy házy nyúl csodálatos élete.* Bp. 1996.
- ***Harmonia caelestis.* Bp. 2000.**
- ***Javított kiadás.*** Bp. 2002.
- *A szabadság nehéz mámora.* Bp. 2003.
- *A szavak csodálatos életéből.* Bp. 2003.
- *Utazás a tizenhatos mélyére.* Bp. 2006.
- *Rubens és a nemeuklideszi asszonyok.* Bp. 2006.
- *Semmi művészet.* Bp. 2008.
- ***Esti.* Bp. 2010.**
- *Egyszerű történet vessző száz oldal. A kardozás változat.* Regény. Bp. 2013.
- *Egyszerű történet vessző száz oldal - a Márk-változat.* Regény. Bp. 2014.
- *Az évek iszkolása. Esterházy Péter és Marianna D. Birnbaum beszélget.* Bp. 2015.
- Esterházy Péter - Szüts Miklós: *A bűnös.* Bp. 2016.
- ***Hasnyálmirigynapló.* Bp. 2016.**

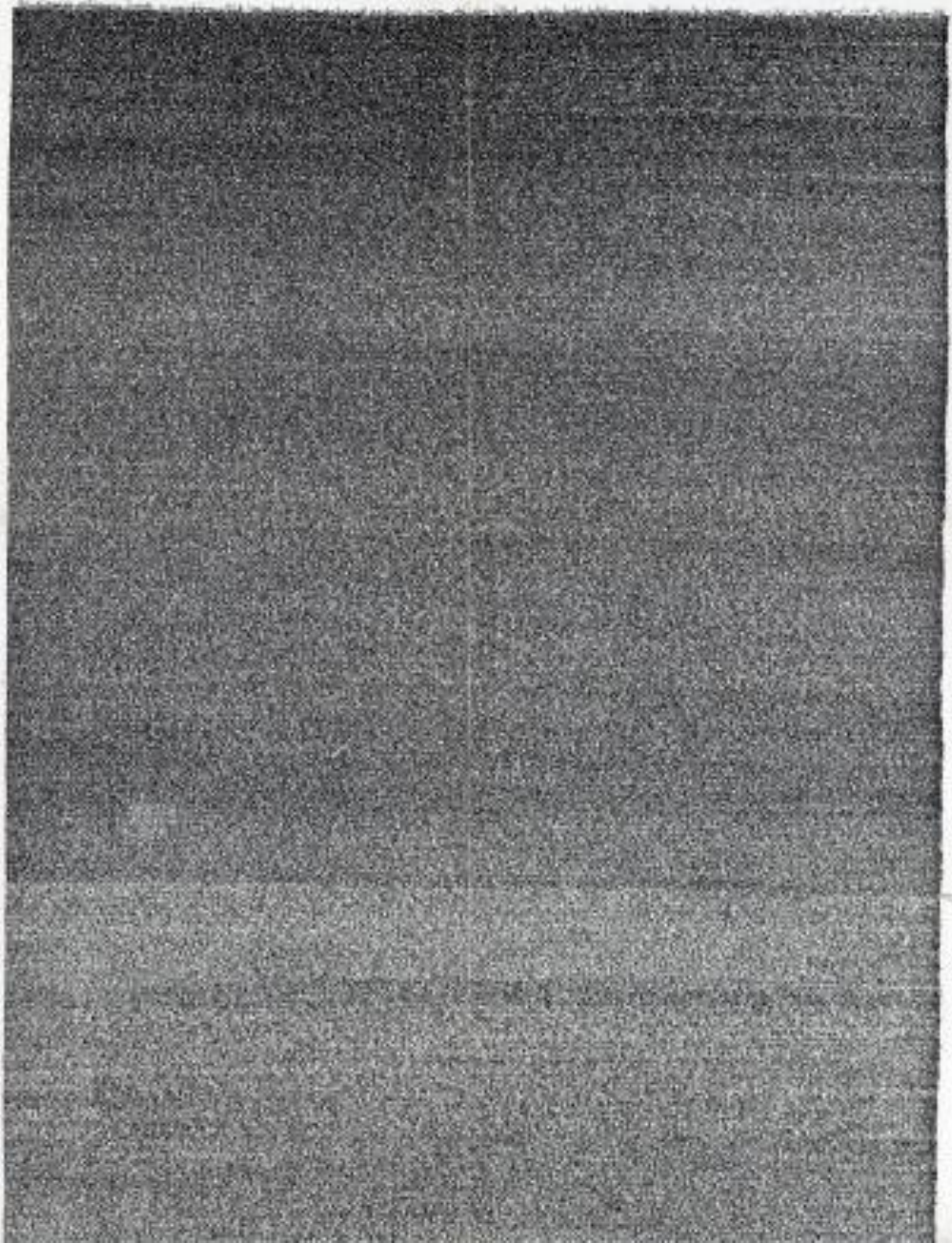
„Kísérleti írásmód” (avantgárd gesztus versus posztmodern)

- A hagyományos „történetelvű” elbeszélés felfüggesztése – „szövegirodalom”
„Ki a költő? Az az ember, akinek a szavak fontosabbak, mint az élet.” (Kosztolányi: Nyelv és lélek)
 - Montázstechnika
 - A szöveg-alkotás (produkció) helyét a re-produkció, az írás helyét az újra-írás veszi át
 - A szöveg mint palimpszeszt
 - A műfajok átértékelése
 - A nyelvi (irodalmi) konvenciók széttördelése
- „Milyen nevetséges kísérlet úgy tagadni meg társadalmunkat, hogy meg sem próbáljuk elgondolni a korlátait a nyelvnek, mellyel (mint eszközzel) a tagadást meg akarjuk valósítani. . .”
- (Kis Magyar Pornográfia)
- Az élet frázisokban, szófordulatokban élt élet lesz, az ember mondattöredékekből áll össze. A regényhős gyakran maga is idézet.

Esterházy Péter 1982-ben, Ottlik Géza 70. születésnapjára egyetlen, 57x77 centiméteres rajzlapra lemásolta az *Iskola a határon* című regényt. (439, esetleg 446 oldalt.)

Old for. M. & C. Co.
- 1870 -

Narráció

- Nem szünteti meg a cselekményt, hanem felfüggeszti: történettelenítés
- A történetmondás, amely korábban idő- és térbeli természetes egymásutánját jelentette, *egymásmellettiséggé* alakul, labirintusjellegűt ölt
- A hangsúly a mesélésen, és nem a mesén van
- Egyes szám első személyben beszél mint elbeszélő, életrajzi kijelentéseket is tevő elbeszélőszerző, dokumentáló krónikás (a fikció valóságossága)
- Jobban érdekli a nyelv használata, mint a nyelv használóinak a sorsa

*„Az szokott nálam a »baj« lenni, hogy mindenfajta cselekmény, történés helyébe a kompozíció lép. Valamiféle zeneszerű szerkesztés, ismétlések, szimmetriák. A kompozícióról nyilván nem is lehet lemondani. Főképp azért nem, mert az ember gondolkodásának sajátosságait mutatja.”
(EP)*

„Nem leírom a valóság egy részét, és akkor úgy ellenőrzöm magamat, hogy jól dolgoztam-e, hogy ezek a mondatok valóban leírják-e ezt a valóságot, hanem mondatokat eszkábálok, és a mondataim valóságát ellenőrzöm azon, hogy megnézem, van-e a világban olyan rész, amely lényegében azt állítja, hogy én csak a nyelvet tekintem valóságnak, és mindent nyelvnek tekintek.” (EP)

Irónia

- ironikus távolságtartás, önkontroll, védőpajzs
- arányérzék: fegyver az én fontosságával, fontoskodásával szemben

(„Észrevétlen elterpeszkedik az én, úgy lesz fontos, hogy fontoskodó, nem komoly lesz, hanem komolyan kezdi venni magát, hinni kezd *ebben* a fontosságban, önmagában, mint utolsó menedékben, így sebezhetetlenné válik, és pompóz esztétikai vagy morális prédikációkba kezd...”)

- a nyelvi irónia a többértelműség forrása: indirekt, függő beszéd
- az ironikus művet utalások hálójába szövi át (intertext – „vendégszöveg”)
- relativizmus

Címasszociációk

Pápai vizek:

sérthetetlen
fenségterület,
autoritás (tradíció,
beavatottság, a
'magas', 'szép'
irodalom?)

Kalózkodás:

a normával (kánonnal)
szembeszegülő
törvénszegés?

- **Eredeti megjelenés éve:** [1977](#)

- [Tartalomjegyzék](#)

I. **Locsi-fecsi pincérhangra** (-- novellák --karriertörténet)

Pápai vizeken ne kalózkodj! (**Intelem, novella**)

Fű, sár

A pillanat rése

John Lennon emlékére

A fürdőszoba fortélyai

Az események itt úgy állnak az időben

Nincsen címe; ez sem az

II. **Pajkos szöveg**

Rövid, de antul alpárabb ujjgyakorlat, a legkevésbé sem Esmének, szeretettel (**anekdota**)

A virágbogarak haláláról (**állatmese**)

Egy mondat körmönfont megidézése (**groteszk egyperces, anekdota**)

Szokványos szerelmes történet B. E.-nek, hogy gebedne belé (**állatmese**)

Egy ötlet kidolgozásának egyik lehetősége

Egy ötlet kidolgozásának másik lehetősége

Egy ötlet kidolgozásának másik – immáron 3. – lehetősége

A zászló

III. **Spionnovella** (--kémtörténet—karriertörténet—stb.) //sci-fi?//

Hallgatás

Kihallgatás

Gatás

A kötet mottója

A „mottó” jelige, jelszó, jelmondat. Irodalmi mű élén (vagy egy-egy rész elején) általában a rákövetkező szöveg hangulatát megelőlegző, esetleg tartalmát vagy lényegét összefoglaló, rendszerint ismert szerzőtől származó idézet.

„Arra kérem az olvasót ne gondolja, hogy öntelt vagyok. Én sem hiszem azt, hogy jogom van megállapítani: Ilyen a valóság! Vagy akár csak: Nézd, ilyen vagyok én!”
(H.E. Nossack: *Az elveszett fivér*)

- Az identitás problémája a pincérnovellákban: Miklóska célja: „... olyan valakivel állok szemben (italtól kissé kuszán, bennem előző mozgásaim következményeivel), aki előtt érdemes, hogy legyek, hogy én én legyek, már amennyire telik tőlem, és függetlenül attól, jól járok-e evvel, avagy sem...”
- A szerző beleéli magát szerepeibe, kipróbálja a XX. századi identitáskeresés pózait, kiéli a fikció adta identitászavar lehetőségeit.

I. Lócsi-fecsi pincérhangra (Karriertörténet)

- Pápai vizeken ne kalózkodj! – a karrier egésze
- Fű, sár – az első hetek – „kiskocsmá és étterem között”
- A pillanat rése – „lényegemig pincér vagyok”
- John Lennon emlékére – „már úgy véltem, mindent tudok”
- A fürdőszoba fortélyai – „új, elegáns helyen”, étlapíró
- Az események itt úgy állnak az időben – Máriától tanul
- Nincsen címe; ez sem az – a szállodában

I. Locsi-fecsi pincérhangra

- Vö.: Kosztolányi: Esti Kornél éneke (a homo aestheticus morálja)
- „Tiszteld és szeresd a fecsegés mindent lebíró hatalmát!” (Gaaczi: Pompásan buszozunk!)
- Élőbeszédszerűség, pletyka, anekdota
- Dramaturgiai utasítás (szerep!)

A címadó „novella”: Pápai vizeken ne kalózkodj!

- **Novella** (paródia) – miért az, és miért nem az?
- az esemény ideje egy nap, a munkába állás napjának az időszaka: a fölkelés, a reggelizés, az anyától való búcsúzkodás, az új munkahellyel való ismerkedés, a pincéri teendők bemutatása, majd pedig az esti hazatérés motívumai tűnnek föl, ezek bontják részekre az eseményeket
- Mikszáth késleltető hatású anekdotikus kitérői; E. P. anekdotái, viccei mozaikszerű villanások; szerepük helyzet- és/vagy jellemrajz ironikus megjelenítése; Nincs lekerekített történet, mindentudó narrátor
- Igyekszik eltávolítani a történet szerű befogadás poétikai fogódzóit
- Nem a történések közti okozatiság, hanem a szavak közti viszonyrendszer jellemző

Pastiche: 1. pasticcio: Változatos összetevők egyvelege, keveréke: zagyvalék, kusza halmaz, kotyvalék

2. Pastiche: másolni vagy utánozni vminek a stílusát.

3. Pastiche: pástétom, összevisszaság, hamisított művészet

Szerkesztés: töredezetté teszi a műalkotást

- **Intelem** (paródia) – mennyiben az, mennyiben nem?
- Ki beszél kihez?
- Mennyi idő telik el?
- Mi a jellemző mondatfajta és igeidő?
- Keress példákat általános életelvekre, és gyakorlati, hétköznapi szabályokra!
- Keress a novellában olyan szövegrészeket, amelyek - közvetlenül vagy közvetve - *írói hitvallásként, ars poeticaként* olvashatóak! (Szűkebb, műhelyhitvallás és tágabb, élethitvallás értelmében.)
- Milyen hasonlóságok vannak a pincér és az író mestersége között, amelyek a novella tanúsága alapján lehetővé teszik a fenti azonosítást?

Általában véve vigyázz. Az első benyomás igen fontos, ha nem épp a legfontosabb. Figyelmes legyél, és érzékeny, de ne finnyás.

Tarts távolságot, parádés *ollalá*-val válaszolj. Hangod még csak véletlenül se mutáljon. Ez megbocsáthatatlan lenne annak idején.

Amire lehet, figyelj, hibázol úgyis elégszer.

Tudj nevetni, ezen, azon.

Ne röstelkedj, akár már bent a fürdőszobában, skálázni: *miamanó miamanó*, szépen végig, csengő hangodra még szükség lesz. Azután folytasd a fogmosást, gargalizálj és köpj. Majd a tejeskávével sem ne gargalizálj, sem ne köpj. Erőteljesen dörzsöld fogaidat, remélhetőleg tisztában vagy a függélyes mozgató hatékonyágával; vicsorogj, dolgozz, ébreszd magad: a reggelinél látod közvetlenül a hasznát.

Jelentsd ki: szalonnát eszel

Ha még alsógatyában üldögélnél, a combodat döfölő kenyérmorzsák erről biztosan eligazítanak, akkor vegyél utcai nadrágot, cipőt, inget, zoknit; apró ügy, de talán ne feledkezz meg róla.

Hagyd anyádat, hogy beléd karoljon. Nyugodt lehetsz, nem fog sírni.

Intelem

- Az intelem egész szövege idézőjelbe kerül (távolságtartó irónia)
- Az intelem írójának általi megszólítás, aki kilétére nem derül fény (fiktív személy? maga a pincér? – ez esetben retrospekció!), de bizonyos, hogy jól ismeri a megszólítottat, Miklóskát, akihez az intelmet intézi. Valószínűsíthető: a szövegbeli beszélő egyszerre elbeszélő és megszólított, aki előírások, figyelmeztetések sorozatát osztja (látszólag) önmagának
- Az intelem időkezeléséből rekonstruálható a történet időtartama (egyrészt egy napra, másrészt egy egész életre vonatkozik – idősíkok váltakozása)
- Általános elvek keverednek hétköznapi tanácsokkal
- Reflektálás a tanácsok némelyikének gyakorlati kivitelezhetetlenségére
- Esterházy intelmében a kisszerű körülmények között élő ember sorsára vonatkozó intelmek sorakoznak, azokat a lehetőségeket veszi számba a narrátor, amelyek javíthatják a hős életminőségét.
- Az intelem fő motívuma a beavatás motívuma (felnőtté válás). Miklóska is beavatott lesz az első munkanap végére, s ehhez és egész életéhez kap tanácsot, hogyan viselkedjen munkatársaival, vendégekkel, hogyan teremtsen kapcsolatokat, milyen legyen az emberi tartása. Miklóska „beavatásának” helye a vendéglő; a társadalom kicsinyített mása. (Vö. Kosztolányinál a Vörös Ökör – iskola a kocsmá helyén). A gyakorlati beavató Sandró bácsi.

- Nemcsak a morális érték fontosságát emeli ki, hanem az esztétikai értékrend fogalmát is (: „vigyázz a hangodra, ez morális és fizikai készenlétet jelent ... és nem sündörögsz, hanem szolgálsz”)
- Az intelem nemcsak Miklóskához szóló tanácsként, hanem ars poetica-ként is értelmezhető („csínján bánj a jelzős szerkezetekkel, tán óvakodj is tőlük ... ezek csupán egymáshoz mértek, igazságok, jelzős szerkezeti igazság”.)
- A szöveg tudatosan rombolja szét azokat a nyelvi beidegzéseket, amelyek elkoptatottak és kiüresedtek. Pl. fölcseréli az állandó szókapcsolatok, szófordulatok megszokott mondatait („lesz mulass”, „vergődj zöldágra”)
- A felszólító módú mondatok formájukkal ellentétes, múlt idejű és valójában kijelentő, tájékoztató tartalmakat hordoznak
- A nyelvhasználat szándékoltan töredékes, a történetmondás nem folyamatos, az olvasónak magának kéne töredékekből összevonja a nap és az élet eseményeit.
- A töredékesség tudatosan vállalt posztmodern elv, kifejezi a világ megismerhetetlenségét az emberi sorsok ki nem teljesedését
- Gyakran a nyelv is töredezett, a mondatok szétesők, a megszerkesztetlenség látszatát keltik

Értelmezd az írás metaforájaként az alábbi részletet!

„A szalonnát találd vonzónak: benne az az elbűvölő, ami megkülönbözteti a zsírtól: a szikrázó forma. A formának ezt a rámenős, de tanulságos előrenyomulását ritkán érheted tetten. (...) A szalonna külön leckével is szolgál, hiszen ha a fokhagyma átható szagára, a paprika színére vagy az abárolás lehengerlő bonyolultságára is ügyelsz, akkor a különálló elemek anyagszerű és ekképp példás egybeillesztéséről kapsz követendő mintát.”

Keress még a pincérszövegekben a pincérség és az íráság megfeleltethetőségére vonatkozó szövegrészeket!

- Játshatsz, de eszedbe ne jusson bohóckodni az asztalnál.
- Meglátod, sehogy sem sikerül majd minden névhez arcot találnod, s lesz arc, amelyhez több nevet is csatolsz. /?/
- Szerencsésen kapcsolódik össze közepes memóriád az erkölccsel: **a kicsiny dolgok igazságát is meg kell teremteni**, egyébként felette *piti* az életvitel.
- Itt jusson eszedbe valami hosszú anekdota. Nehogy vihogj, és maradj csöndben. Ám a fejedben keringőznek, jó szagú selymek forogjanak, s legyen eszmei tanulság is. Semmi nosztalgia, a szívedre hallgass.
- Ne fintorogj, ha kezdetben alja munkát végeztetnek veled. Ne légy primitív, mondván, nem erre szerződteél. Tégy meg minden tőled telhetőt; kevés. Hanem ne lepődj meg, s főleg kerüld a duzzogás valamely kezdetleges formáját, ha a vendég, mindezek dacára, ordít majd, a panaszkönyvet kéri, s úgy érzed, személy szerint rád is mérges, ebben igazad lesz, pedig te, amit lehet, »mindent« megtettél, ebben is igazad legyen.
- Térülj-fordulj, jöjj-menj, lóss-fuss, vergődj zöldágra. De a mosogatást soha ne vállald. Nem a te munkád. Nem. Pincér vagy.
- Csínján bánj a jelzős szerkezetekkel. Tán óvakodj is tőlük.
- Nagyra tartod majd »hideg« és »átnézős« pillantásodat, nem tudván, hogy más választásod nem volt: ekkor még nem jössz rá, hogy a »szakma« töredékesség; két vendég közt csak az idő múlik – nélküled.

Fű, sár

- Novella (központi motívum, egységes cselekmény, epizódok, központi szereplő, kevés mellékszereplővel, keretes szerkezet, időrend megbontása, csattanó)
- Fejlődéstörténet (bukástörténet). A címben megjelenő motívum konnotációja, szimbolikus jelentése (vö.: Ottlik: Iskola a határon – Sár és hó c. fejezet átfordítása): *„Úgy gondoltam, hogy Tostao ártatlansága tartotta egybe ott a világot...”* – a történet vége: *„...megcsúsztam a pépes leveleken, s megpördültek körültem a világ elemei. Ajkamon fű, sár.”*
- 1. helyszín: az étterem (az első munkahely): *„bosszantó átmenet volt egy kiskocsmá s egy étkezde között”*
- 2. helyszín: a focipálya. A kezdet: *„A rét száraz volt, levélpermet szitált, de a földön levők még nem tapadtak össze az őszi lucsokjától.”*
- A vég (a fiú bukása után): *„Másnap kora reggel tudtam, hogy itt a tél: csak télen érezni ezt az iszonyatot...”*
- Katinka mint jelenség: csoda vagy kurva
- A kiskölyök, Toasto = brazil futballista – beszélő név? Vö.: toast: 1. hódolat tárgya (pohárköszöntő) 2. el-/megpirulás. Az elbeszélővel közös vonás: *„fiatal hús”, „ostoba voltam még, meglehet, nem nagyon”*
- Reflektálás a történetírásra, a megírásra, fiktitivásra : *„Aggasztó, hogy ezt a történetet nemigen tudom másképpen elképzelni, csak mint szöveget, molett negyvenest...”*

A pillanat rése

- Tardi úr története (anekdotikus novella)
- A történet bevezetése jelzi Tardi úr halálát (a hatos villamos kerekei alá került) – baleset?
 - Krúdy-párhuzam: a nők *„megigazítván egy rakoncátlannak ítélt hajfürtöt, figyelmesen Tardi úr arcába néztek, s már-már azt mondták, nevetve.*
 - *Hát látja, milyen bolondos vagyok! ... De amint meglátták önmagukat a férfi szemében, ebben a poros tükörben, csak vállat vontak, és mentek tovább.”*
 - Tardi úr: „a magány modellje” (*„valami titokzatos fáradtság és unottság lengte körül”*) – az elbeszélő hangsúlyosan megkülönbözteti tőle magát: nincs valóságos viszonya vele, félvállról csodálja, valóságosabb pincérnek tartja magát. (Tardi úr kiásít a szerepéből.)
- Maga a történet: Tardi úr családja megjelenik a vendéglőben. Ez „a pillanat rése”, amin keresztül beleláthatunk egy ember sorsába, *„aki végérvényesen magára maradt, s aki már soha nem meri vállalni a létezést egy az egyben, csak bizonyos kényszermozgások unott pályáját”* – a létezés (behegedő) sebe
- Író-pincér párhuzam: *„Magamról annyit, hogy a leglényegemig pincér vagyok, ezen nem változtathat semmi sem, egy más foglalkozás sem.”*

John Lennon emlékére

- **A cím: Hommage, in memoriam – irónia! Vö.:** *„nem voltam dörzsölt, azaz még hittem, hogy a világ megnyugtató dolgai közé tartozik az a tény, hogy John Lennon is drótkeretes lennon-szemüveget visel...”*
- **Novella, anekdota, mese** (az álruhás „királyfi” /pincér/)
- **A főhős** /előkelően, álruhában, lovon/ egy szabadnapján visszalátogat előző munkahelyére (ironikus nosztalgia)
- **Párhuzamos szerkesztés, nézőpontcserék**
- **A fehér abrosz mint az írói mesterség szimbóluma:** *„Nosztalgiával szemrevételeztem egy körökből álló, összetett látványt (amikhez egyébként is nagy érzékem van), pohártalpak silány lenyomatát: mostani munkahelyemen (aznap szabadnapos voltam) az abrosz sima, hófehér, a vasalás mentén támadt él jelzi a következő dimenziót. Nem panaszkodásképp jegyzem ezt meg: nyilván más, új szépségek nyílnak ezen egyenletes fehér felületek által.” – A foltok időrendisége a valóság lenyomatai!*
- **Szürreális befejezés:** a ló pofájában megjelenő Magdi és Guszti (szerelmi megcsalás) – a sár motívuma itt is megjelenik a befejező mondatban: *„Kétségbeesett magabiztossággal csüngtem a lovon, mint csimbókos, sáros szőrös csomó.”*

Az események itt úgy állnak az időben

- A novellából vett **hiányos idézetcím** az írás módjára, és nem a cselekményre helyezi a hangsúlyt: „Az események itt úgy állnak az időben, mint mazsolás kuglóf valami kakaós-csokoládés csodában (az étlapon ritkán szerepelt), a tészta ide-oda kujtorog, kibújik a krém alól, és eltűnik, nincs „előbb”, és nincs „később”, csak előbb és később van, tombol a kuglóf; figyelmeztetőül hangsúlyozom, hogy csakis a kuglóf-sziget helyzetére gondoljunk, ne az édességre, és különösen ne a mazsolákra...” – „A fenti annyiban hasonlat, amennyiben sántít: hisz a kuglóf, megvonva tőle íz, mazsolák, épp kuglófságától fosztatik meg, s megfosztatván, már nem más, mint halovány fikció.”
- Az elbeszélő fiatal, de már nem tanonc – rábízták az étlapok gépelését. (Vö. ezzel a munkával fejeződik be az előző, A fürdőszoba fortélyai című szöveg.) – „...elég kezdő voltam ahhoz, hogy örömet találjak a papírlapok tiszta rezgésében, a másolatok keménységében; kezdőségemet a legfényesebben az jelzi, hogy el-eljátszottam mint valódi eshetőséggel azzal, hogy majd – egyszer – valamit egyszerűen nem gépelek le az előttem fekvő, sokszorosítandó ételnevsorból, s ezáltal tevőlegesen veszek részt a világ formálásában...”
- (Tardi úr pénztárcája és Temesi doktor cipője: „valódi disznóbőr”)
- Az elbeszélő ‚főhős’ identitásvágya (lemondás a szerepekről): „Bántó lelkesedéssel azt ismertem föl, hogy nincs mire játszani magamat, olyan valakivel állok szemben (italtól kissé kuszán, bennem előző mozgásaim következményeivel), aki előtt érdemes, hogy legyek, hogy én én legyek, már amennyire telik tőlem, és függetlenül attól, jól járok-e evvel, avagy sem.”
- Majd: majomszerep az asztal alatt!

Nincsen címe; ez sem az

- **A cím önironikus reflexivitása** a mesekezdetek **paradox** logikáját idézi („Hol volt, hol nem volt...”)
- **A karrier csúcsa:** hotel
- **Anekdotikus elem:** pl.: - szerelmi „kötés” az idegenvezetőnővel: „– *Legyen a szeretőm. [...] – Rendben. Mától fogva a szeretőd vagyok. Többé rá sem néztem a nőre: komoran, okosan végeztem a dolgom.*”
 - Vagy: Tardi úr megállapítása az idegenvezető nőről: „ – *Mint egy kentaur. Aztán megelégedetten hozzátette. – Aminek a felső része is ló.*”
- **Kulcsmondat:** „*Mint pincér, Kosztolányit tartom mesteremnek.*”
- Maga a **novellaszerű történet** a hosszú, epizodikus bevezető után: a vidéki bácsika, Tocska úrhoz kapcsolódik
- Emellett egyéb rövidtörténet: a paprikás csirke rásózása egy magas, szőke nőre.
- Befejezés: Tocska úr „intelmének” gyakorlati megvalósítása: „*Talán elég az érdektelen papírokat összegyűjteni, és a fontos tárgyak, anélkül hogy a kisujjunktat mozdítanánk, a helyükre kerülnek. A dolgok helye a dolgok alá csúszik, reménykedtem.*” – **Paradox** zárlat!

Önellenőrzésre

- Mit mond a szöveg (*Nincsen címe; ez sem az*) a szavak, a történetek és elbeszélés viszonyáról?
- Mely részek tekinthetők a szövegben ars poeticának? Milyen elvek, szabályok fogalmazódnak meg?
- Mit jelent az adott szövegkörnyezetben és mit a ciklus egészében, hogy az elbeszélő pincérként Kosztolányit tartja mesterének?
- Hasonlítsuk össze Miklóska olasz turistákkal és Tocska bácsival szemben tanúsított viselkedését? Mi vonzza Tocska bácsihoz? Mi bennük a közös? Mit tanul Tocska bácsitól?

II. Pajkos szöveg – a második ciklus: nyolc ujjgyakorlat

- *Rövid, de antul alábbi ujjgyakorlat, a legkevésbé sem Esmének, szeretettel*
- *A virágbogarak haláláról*
- *Egy mondat körmönfont megidézése*
- *Szokványos szerelmes történet B. E.-nek, hogy gebedne belé*
- *Egy ötlet kidolgozásának egyik lehetősége*
- *Egy ötlet kidolgozásának másik lehetősége*
- *Egy ötlet kidolgozásának másik – immáron 3. – lehetősége*
- *A zászló*

A szöveg önreflexivitása, metanarrativitás

1. Ez egy virtigli (valódi, igazi) ujjgyakorlat: a mesterség begyakorlása, nem maga a „MŰ”!
3. Egy majdnem-anekdota: mintha egy igazi anekdotára lenne fektetve, de az élek nem pontosan fednék egymást. Mint a szellemkép a tv-ben.
4. Arra való, hogy szomorú barátaitok arcára nevetést hímezzon, ennyi, és nem több; ez a szerzőt nem a legjobb színekben állítja elétek, de ez az írás nem is arra való, hogy a szerző szimpátia-glóriáján egy fénycsík legyen, hanem arra, hogy szomorú barátaitok arcára nevetést hímezzon.
5. „Pajkos – pajzán és játékos -- szöveg!” – a szövegek egységének szempontja (irodalmi játék, ill. erotikus mozzanatok)

Rövid, de antul alpáribb ujjgyakorlat, a legkevésbé sem Esmének, szeretettel

➤ Vö.: **Salinger**: Alpári történet Esmének

- Esmé kér „**alpári** történetet” – itt 1944-ben játszódó realiztikus, „közönséges” történet (Vö.: mint Kosztolányi Esti Kornéljának Tizennyolcadik fejezete)
- Esterházynál: valóban „alpári” a történet, hangsúlyozott a fiktitás (anekdotikus mese, groteszk elemekkel!): a történet az álmodozó Rozálka fejéből pattan ki: Miha Gyuri lepkeként elveszi Rozálka szekrényben tartott szüzességét
- Salinger elbeszélése jóval hosszabb, esküvői ajándék Esmé férjének
- Esterházy ajándéka Salingernek (?)
- EP szövegének szerkezete intertextuálisan reflektál Salingerére (itt nem időbeli váltás, hanem Gyuri tüszentése vezeti be): *„de ha arra a birkózásra gondolunk, melyet elmulasztunk, és arra az alpári jelenetsorra, mely most következni fog, hát akkor igazán nincs okunk finnyáskodni.”* Salingernél: *„Most pedig a történet alpári, illetve megrázó (!) része következik...”*

➤ A **megalkotottság** hangsúlyozása: *„az írói lelemény foga fehérjét kimutatató”*

A virágbogarak haláláról

➤ Mesei, ua. jelképes cím

- **Állatmese:** beszélő bogár és virág, párhuzam állat (virág) és ember között: a bogarat (és a virágot) a személytelenül átvett mondatok személyesítik meg (a kommunikáció mint szajkózás: „A hang elszáll, bele a világba. Mintha a virág is ugyanezt a mondatot mondaná. Mintha mindig ugyanezt mondanák. A mocskok teszi.” – Írói kommentár, az erkölcsi olvasat lehetősége.
- Reflektálás a „boldog végre”: „Nyugi. Az ember happy endre van szerkesztve.”
- A befejezés (részeg hortyogás) közönségessége

➤ **Férfi – nő kapcsolat** (a ciklus legtöbb történetében!)

1. Erotika (álmodozás)
2. Durva közöny
3. Megcsalás, féltékenység

➤ (Moldova György 1978-as (egy évvel későbbi!) A beszélő disznó kötete: átvett trágárság, ua. karrier- és spionttörténet!)

Egy mondat körmönfont megidézése

- **Groteszk, de nem egyperces novella** (*Örkény*)
- Melyik az „**egy mondat?**” Miért „körmönfont” a megidézése?
 - Írói módszer? A mondat az ismeretlen férfi kérdése?
 - Főbb elemek:
 - Sztarpicska (magyarosított név!) szatócs
 - A férfi vélhetően Zizire vonatkozó kérdése
 - Zizi HÍMZŐ (szójáték!) szakköre, Eine kleine Nacktmusik (szójáték!)
 - Sztrapicska üzleti és morális megfontolásai
 - Az idegen szavai másnap reggel a polcon – nyelvi megtorpanás is.
 - Illyés Gyula: Egy mondat a zsarnokságról (???)

Szokványos szerelmes történet B. E.-nek, hogy gebedne belé

- **A cím** - Vö. A ciklus első (alpári) története
- ❖ Mitől szokványos? Miért mégsem az?
- **Állatmese** (György, az egér; az ember, a macska)
- A **szerező** (szögletes zárójeles beékelésekí) mint narrátor: *„A szerző – aki természetesen nem azonos E. P.-vel (E, P: az ábécé két, már-már tetszőleges betűje), végül is nem más, mint egy absztrakt szakmai fogás, és csak arra való, hogy tükör legyen, melyről visszapattannak a sanda tekintetek, meg arra, hogy teret biztosítsunk öniróniánknak...”* Vö. még: *„Volt idő – és tér –, amikor nagyon kiszolgált voltam. Nagyon: önmagamnak.”*
- Nézőpontváltások („fess párhuzam”)
- A történet közönséges (valós) **abszurditása** - Vö.: **Franz Kafka: Kis mese** :
 - *Ó — mondta az egér —, a világ napról napra zsugorodik. Először olyan tágas volt még, hogy féltem, elfutottam, és boldog voltam, hogy végre jobbra-balra a távolban falakat láttam, ám e hosszú falak olyan gyorsan haladnak egymás felé, hogy ez már az utolsó szoba, és ott a sarokban a csapda, amelybe futok.*
 - *Csak futásod irányán kell változtatnod — mondta a macska, és felfalta.*

Novella-variációk (Krimi-témák)

➤ **Címadás** (Vö. az ezt megelőző szöveg!)

➤ **Férfi – nő kapcsolat**

➤ **Egy ötlet kidolgozásának egyik lehetősége**

- Károly úr „önfikciós féltékenységi története” – a bosszú kidolgozásának lehetőségei (feltételes módban)

➤ **Egy ötlet kidolgozásának másik lehetősége**

Az elbeszélő persze könnyen röhög. (Vö. még a szövegben megjelenő blikkfangos alcímek! – Jelenetekre osztás, „dramatizálás”)

- Busz Béla története – Mártonka „nyomozása” (A történet befejezése: Busz Béla ,tréfás’ átváltozása. A szöveg ,vége’: „avantgarde beütés” a szerző kézírásával: „*Hol az ördögbe van az írógépem?*” – Nyitott szerkezet

Egy ötlet kidolgozásának másik – immáron 3. – lehetősége

- A sintér egy napja (novella)
- Keretes (zárt) szerkezet
- (Hajnóczy Péter: Ki a macska?) -- ??? --

A zászló

- **Kosztolányi: Zászló** „Csak bot és vászon, / de nem bot és vászon, hanem zászló.” – A szövegben: „*Esetleg furcsállható, hogy ilyen érzékeny vagyok, de gondoljunk arra, hogy a zászló nem csupán színes szövet.*”
- **Az ünnep blaszfémiája** (a kegyeletsértés józansága: „van, hogy nincs ünnep”), **groteszk**.
- **Travesztia:** a befejező mondat: „ *Mindegy: most még a szél lobogtatja selymes pofám.*”

„Ismert irodalmi mű utánzata, amely mintájának fennkölt tárgyát kicsinyes viszonyok közé helyezi ”

Vö.: <http://meszotar.hu/keres-travesztia>

//A travesztia jelentése: ‚átöltöztet’. A paródiával rokon, komikus, szatirikus műfaj, a kigúnyolt eredeti művet torz formában, alantas hősökkel adja elő, így a tartalom és a forma disszonanciája nevetséges hatást kelt..

Vö.: <http://enciklopedia.fazekas.hu/mufaj/Travesztia.htm>)

- **Politikai** (vörös zászló) **és erotikus szimbólum** („*A gazdám átnyújtott, hivalkodó mozdulattal, és úgy, hogy valamiféle jelkép lehettem, mert a gazdám felesége elpirult.*”)

➤ Narráció

- A bevezető két mondat az elsődleges (E./1.) narrátor nézőpontváltása: „*Az ügy torzítatlan és sandaságtól mentes finomsága a zászlók szituációjából látható át a legkönnyebben. Nézzünk hát onnét.*”
- A történetet a zászló (E./1.) beszéli el – kivételes helye: zárónovella, egy tárgy nézőpontja, majd: a zászló „helycseréje”, a gazdák nézőpontja! Ua.: állami tulajdon.

A zászló

□ **Mi az „ügy”?** – A történet befejezése a zászló mentegetőzése (a két szólam összeolvadása): „Sajnálom, hogy éppen az ügyről szóltam oly keveset, azt is kétségbeesett hadarással. Talán érthető, miért. Pedig meglehet, nem lesz többé lehetőségem rá, mert ahogy hallom volt gazdám megcsukló hangját, hamar megütheti őt a guta, akkor meg úgyis fekete zászló kerül a helyemre.”

○ **Gogol?** *„Kint esett az eső. Vagy sütött a nap. Mindenesetre idő volt.”* – *„csupán azt ismétélhetem, amit gazdámtól (henye szóhasználat, állami tulajdon vagyok) hallottam.*

– *Ej, micsoda izék!*” – Vö.: A virágbogarak haláláról

✓ Egy tárgy életre keltése (önmagában meseszerű elem)

➤ Szakaszos létezés (ünnep /lobogás/ – hétköznapi /fakulás, porosodás/!)

➤ Fordulat: a mosás, csere

➤ Csattanó: fekete zászló

A Spionnovella mottója

- Megsérti a mottó alkalmazásának hagyományos szabályait
- *Spionnovella* előtt ez a mottó áll: „Kuss.” Zárójelben az idézett személyt is feltünteti: „gróf Esterházy Mátyás”. A név mellett további csillag, a lap alján, a széljegyzetben magyarázat: a kiadó többször felszólította a szerzőt, változtasson ezen a nem-mottó mottón. (A belső szövegből vett idézet is: „– De Főnök – sopánkodtam.
– Kuss.”)
- A novella első és második része előtt szintén mottók állnak – a „kuss” alaphangulatát kiegészítendő. Míg a „kuss” a hallgatás kényszerére utal, a második („Árnyékom feltűnés nélkül követ.”) Páskándi Gézától származó kölcsönzés az üldözöttség elbizonytalanító érzéséről tudósít. A harmadik mottó, Tandori Dezső *HORROR* című versikéje („akkor inkább / el / gat-getek / Réműletemben”) a félelem és tehetetlenség állapotát a nyelvtani gyakorító képzővel szemlélteti.

➤ A második két idézet valóban irodalmi: az első egy fiktív ál-mottó, amelynek stilisztikai hatása a kijelentés minősége és az idézett személy (Esterházy apja) szóhasználata között keletkező nyelvi egyenetlenségből fakad. A három mottó együttesen a *Spionnovella* rövid, tartalmi összefoglalója. A szövegben megjelenített nyelvi erőszak állomásait a felhasznált mottók nyomatékosítják.

➤ **A kötet mottójára is reflektál a szöveg:**

„Futó pillantást vetvén az 1.-nek nevezett táblázatra, szemembe ötlött egy koordináta-rendszer, és ettől teljesen megpuhultam, bár annyira primitív még most sem vagyok, hogy azt gondoljam: én, az origó. A geometria hat rám.”

Szerzői kommentár, fülszöveg:

- A pincértörténeteimről például azt mondom: a *formáról* akartam írni, és a *szakmáról*. (Mint olyanokról.) És ha így, akkor így tovább: az itt következő spionnovellában is ugyanezt járjuk körül (górcső alá venni?), csak a színek lettek otrombábbak, ijesztőbbek. A főhős egy bájos nyomozócska, aki a világot két részre osztja: »szép«, »nem szép«. Nyomozóságát mint szakemberséget tekintettem, akár mintha CRUYFFot vagy BECKENBAUERT vagy a HÉT MESTERLÖVÉSZt - hogy »közelítsek«.

„Nem nagyon szeretem a sci-fit, mégis kicsit az lett ebből: azt hiszem, a scifinek is ez a módszere: elvesz a képzelet elől néhány korlátot, és - paradox módon - így szűkíti le egy már átlátható területre a gondjait (örömeit). Ekképp jutottam el ehhez a sohasem volt tájhoz, ahol rend van csak és szervezettség, ahol már "minden lezajlott", ahol a remény nincs. (Csak néhány bögyös maca.)...”

- „A prózaírást a mesével hozom kapcsolatba.” (Esterházy Péter: Egy kékharisnya följegyzéseiből)

A pincér és a spion szerep párhuzama

Mi minden közös a pincér és a spion szerepe között?

- Mindketten egy kommunikációs folyamat aktív résztvevői, mindegyik szolgáltató, mindegyik emberekkel foglalkozik, mindegyik szereti a szakmáját, feladatuk konkrétan és szimbolikusan is egyezik: valakihez eljuttatni valamit. (*„Egy hírt, egy parancsot, üzenetet, a szót, hitet, egy mozdulatot: a feladat mindig is ez.”*)
- Szakmák, amelyek empátiát, kommunikativitást igényelnek.
- Az írószakma allegóriái (*„Mint pincér, Kosztolányit tartom mesteremnek.”*)
- Közös helyszín: étterem (a Spionnovellában is föltűnik a pincér)

A pincér és a spion szerep párhuzama

- A fiatal, kezdő pincér/spion első szakmai élményét, első lépéseit a számára még idegen területen Esterházy a fiatal író első próbálkozásaival állítja párhuzamba. Minden megjegyzés, észrevétel, amely a pincér/spion foglalkozására vonatkozik, vonatkoztatható egyúttal az írópályára is. (Pl. a pincér feladatai közé tartozik az étlap másolása. Miközben a feladatát végzi, történeteket talál ki, fantáziál, „mi lenne ha”: beleírna a szövegbe, kihagyna, átszerkesztene, komponálna. A spion „felülírja” a valóságot, „megírja” saját múltját is – elveszti és megteremti identitását)

Ars poetica-szerű szövegrészek – Intelem!

- ❖ „A bizonytalanságról beszélek. Arról, hogy a szöveged önmaga tartalmazza azokat a kétségeket, melyeket önmaga támaszt, s melyek jó része magára a szövegre vonatkozik. Hm. A gesztus ismerős, kiérleltebb formában megpróbálkozik vele tanult kollégánk, Thomas Mann is.”
- ❖: „...az ebédelő ugyanis indulhat a tányér széléről, az ígéretes szójabab vagy (és) a szemérmetlenül szétnyílt, enyhén megnyomott zöldborsó nyomában, de már itt – hirtelenkedve elugorván egy *curry*-vel locsolt kelbimbódombról, mert az bosszantóan szabályosnak találtatott – megbokrosodhatik a logika, s máris, mondjuk, a hús mozgásától megvadult, zsírosan fénylő szaft a préda, vagy ha a hús nyugodt, csöndes is már, akár egy flaszterdarab, akkor talán épp a szaft pocsolyás csillogása az, ami vonzza a tekintetet – és könnyen lehet, hogy az ebédelő nem a tányér széléről indul, indok van elég. Ha tehát a pontosságra való törekvés közben a bizonytalanság oly mértékű előretörésével kell számolnod, melyet óhatatlanul amolyan „fogásnak” tartasz már, akkor a helyzet bonyolódik, a révedező figyelem a színek és a sűrűség érzékeny változtatásával ezernyi új ebédre lel, és ekképp semmi sem marad az EGY NAP illúziójából, és noha ez kihúz a csávából, a homály oszlik (ami legszerényebb célkitűzéssel lehet), de az ebédelő tekintélye némileg lejáratódik.”

Ars poetica-szerű szövegrészek – Intelem!

- ❖ „...mert hiába áll rendelkezésedre az események idősoros állománya, a kapacitások és terhelések viszonya ($\pm 5\%$), akármilyen rend és biztonság szerint haladsz is, ha komolyan veszed magad, szükségképpen jutsz összeférhetetlen *minőségekhez*, gondolj a krumplin landolt szelíd és a szájából nyál és egy darabka hús társaságában visszazuhant, a végső pillanatot is megjárt szaftpöttyre... Túlságosan élénk vagy, jelentéseidet valami fölös izgatottság jellemzi.”
- ❖ „Szóval egészen más felfogással kell közelítened. Nem mondom, hogy ne fogjon el halk remegés, ha leülsz szembe a papírral, ezek olyan kedves nüanszok, kár lenne lemondani róluk, de azért valójában cseppet se izgulj: a jelentésírás nem más, mint egy zsák macska, amely – érted: amely – tudvalévő, úgyis a talpára esik. Itt jegyzem meg, hogy sokáig azért ne bámuld a fehér papírt, mert ahogy egyre inkább kirajzolódik a fejedben a jelentés, úgy mersz egyre kevésbé hozzáfogni az íráshoz, attól félvén, hogy magával az írással, hogy azt ne mondjam: a tintával, valami már végleges helyett csupán egy *megoldást* rögzítesz, amelynél, elvileg, van jobb, tehát rossz. Másrészt, ha azonnal támad egy JÓ ÖTLETED, akkor ugorj fel, és járkálj addig, míg el nem felejtet.”

Ars poetica-szerű szövegrészek – Intelem!

- ❖ „A jellemzés elháríthatatlan hatású eszköze lehet, ha úgy szervezed a világot, hogy a jó emberek jól, a rossz emberek rosszul ragozzák az ikes igéket, kihasználva eközben, hogy aki nem jó ember, az rossz ember. De itt ravaszkodhatsz is – tudod, mire gondolok –, rád bízunk. *Ha nem tudod eldönteni, hogy valami nyelvtani baklövés vagy stílusbravúr, kurziváld.*”
- ❖ „Engem nem érdekel, *most*, hogy mit gondolsz amúgy. De a jelentéseidben realista légy. Azaz ember-központú. És bízz a feletteseid olvasatában.”
- ❖ „Előbb a tárgyak között igazodj el. Legyen bizalmaid irántuk és egyre több minden iránt: mindezek téged erősítenek, amire könnyen szükséged lehet. Betűk, szavak, azután mondatok, kisebb történetfoszlányok, apróságok. Igen fontosak az apróságok, ezeket gonddal dolgozd ki. Viccesen azt mondhatnám: abban az életben aztán nem lesz hiba! ... Mindent szabad. Bármit elgondolhatsz, és újragondolhatsz, hogy tisztán állj magad előtt, hogy tudj mindenről számot adni – magadnak.”

Műfaji lehetőségek, műfajátiratok

➤ **Intelem** (reflexív módon)

- ❖ „Esendő embernek tartom magamat. Mindezzel nem azt állítom, hogy a szerencsém tett azzá, amivé lettem, van bennem némi tehetség, azaz alázat és fogékonyság a jó szóra, de nem szeretném, ha esetem elveszítené a példaadás terhes lehetőségét...”
- ❖ „nem vagyok semmiképpen se különös valaki – alkalmas tehát példaképnek...”
- ❖ „most képes vagyok eligazítani bárki érdeklődőt afelől, hogy mit kell tennie...”
- ❖ „tűzzel-vassal irtanom kellett a mételyt, ami a szeméremérzet hiánya, az erkölcsi érzés gyöngesége miatt nem volt bizony könnyű. Mai napság ez általánosnak mondható nehézség, hisz még a szülők is, ahelyett hogy már a serdülők zsenge lelkébe csöpögtetnék a jó erkölcs elveit, túlságosan cicomázzák gyermekeiket, ezáltal növelik a cifrálkodásra való hajlamot, és nem nevelik őket a komoly munkára.”

Műfaji lehetőségek, műfajátiratok

➤ Önéletrajz/Emlékirat/Karriertörténet

- ❖ „Afféle nyalka fickónak és kis besúgónak indultam...”
- ❖ „Hosszú, kemény utat jártam be, míg fölötteseim, jószándékú segítségemmel, megtalálták szépségem hatékony foglalkoztatási módját.”
- ❖ „Fő területem a kéjnők lett, bár néhány más jellegű alapesetet továbbra is jelentenem kellett.”
- ❖ „Arra gondoltunk, hogy kikerülnél az erdőre. Ott sokat tanulhatnál; az a tempó, amely egy fa virágbaborulását jellemzi, elősegítheti képességeid kibontakozását.”
- ❖ „Néhány napja fejeztem be egy határidős munkát, jól megérdemelt pihenőmet töltöttem. A sugárzó napfény valahogy kitágította a kertet, s attól az az érzésem támadt, hogy mindenre van időm.” (A spion mint kertész /is/ a „Gatás” c. szövegben)
- ❖ „Nem vagy már akárki. Ami azt jelenti: a rád bízottak sem akárkik. Felelősséged és föladataid megnöttek.”
- ❖ „Mi elégedettek vagyunk. – Rám nézett. – De te elégedett vagy-e? Rólad van szó, szivi, csakis. Arról, hogy képes légy vállalni magadat. És persze minket. Mert egyek vagyunk: és pontosan ezért fontos tudnod: ki vagy. Továbbmegyek: hogy ki legyél, visszamenőleg is. – Meleg, szelíd lett a hangja: – Azt szeretnénk, ha fölépítenéd a múltad.”
- ❖ Végül: születésnap buli az új mester, 1H1M1 /egy hegy megy!/
(az élettörténetét újraíró spion) tiszteletére

Műfaji lehetőségek, műfajátiratok

➤ **Novellavázlat (?)**

❖ „(Más kérdés, hogy *ekkor* valahol valami megváltozik, kerekek csikordulnak, az autólámpákból éles fények – mint a kések – pattannak elő, lábak dobognak, ajtó szakad szét, akár egy papírlap, gumibot suhan puhán, a kéz, mely markol, lehetne Karajané, valakit föltűnés nélkül követni kezdenek, valaki – mert erre kifejezetten kérik – föltűnés nélkül követni kezd, jégkocka döndül diadalmasan, závár kattan, televízióbeszéd formálódik, valahol valami végérvényes lesz.)”

➤ Az elbeszélő **anekdotája** és a főnök ráépülő **novellája** (Az állomásfőnök és Mancika „története”)

Előzménye: „...tudomásul kell venni, hogy nem veszélytelen egy *elmúlt* napot fölvonultatni.” (ars poetica)

Később (a fikció alá csúszik a valóság!):

„- azt a Mancikát elkaptuk.

– Melyiket?

– Akiről múltkor, ebéd közben beszéltünk.

– Főnök, légy szíves, ne tégy lóvá. Azt az egész mancikás-sztorit ott rögtönöztük.

– Meglehet. De elkaptuk.”

(anekdotikus epizód)

➤ Anekdotikus rövidtörténet

❖ „Egy reggel kitartó dörömbölésre ébredtem.

– Kinyitni! Kinyitni! – Álmosan botorkáltam kifelé.

– Ki az? mi az?

– Az örvény nevében!

– Vagy úgy... – A kollégák voltak. Kinyitottam az ajtót, és a kezemen máris ott csörrent a bilincs. Ijedt pofimat látva nevetni kezdtek. A kollégák humora a másik osztályról – jó. Aztán egyikőjük, *kis idő múltán*, egy papírra mutatott, amit a többiek is megnéztek. Zavartan hümmögettek.

– Bocsánatodat kérjük. Tévedés történt...”

Műfaji lehetőségek, műfajátiratok

➤ Matematika „példatár” (feladvány, rejtvény, enigma)

- ❖ „Mondok egy példát, persze csak úgy általánosságban, az elmúlásra. X most kétszer annyi ideje van a börtönben, mint Y. ÉS EZ MÁR SOHA-SOHA TÖBBÉ NEM LESZ ÍGY!” Kicsit gondolkodnom kellett: „Dehogynem.” A Főnök mosolyogva rázta a fejét: „Nemigen. Mindketten életfogytiglan... Ne sírjon. Elsőfokú egyenlet.” „És ha kiengedik őket?” „Ne komolytalankodjék.”
- ❖ „Ha észreveszed például, hogy egy bizonyos helyen és időben tévedésből kapott pofonok száma megegyezik az adatfelvételkor bediktált lakóhelyed házszámával, akkor a következő alkalommal azt kell mondanod, hogy a 128/B-ben laksz, és ugyan a pofonokat nem kerülheted el, de semmi esetre sem kapsz 128-at, és ha mégis: a B-vel teljesen befürödnek. Ez példa.”

➤ **Mese**

- ❖ „A kanyargó ösvényt hatalmas hangyabolyok szegélyezték. Erős, savanykás szaguk volt. Egyik mögül vénséges vén anyóka toppant elém. *Parabola*-szerűen görbedő hátán hihetetlen nagy rőzseköteg terpeszkedett. Arcán annyi volt a ránc, hogy sok. Azt mondta, amit vártam.
– Szerencséd, hogy a ká anyádnak szólítottál.”

➤ **Mese/kémtörténet** (a spion jelentése a főnöknek)

- ❖ „asszony e hó ...-án szürkületkor, férje társaságában, annak oldalán, kart karba öltve a tengerparton sétált. Szokásuk szerint a Hovanscsinából gyakoroltak egy részletet, az asszony többször is tévesztett. „Az istállóját, kedvesem”, mondta volna állítólag a férj, ám ezt alig tartjuk hihetőnek. Ekkor lépett eléjük a tündér, akiről nem sikerült használható személyleírást kapnunk (szereznünk), csakcsupán hanghordozásáról rendelkezünk valamelyes információval, amennyiben egy még taglalandó helyzetben hadarva mondta: „Nyugi.” Amint azt már máshonnan is tudjuk, három kérés teljesítését helyezte előtérbe. A kéréseket a férfi diktálta.”

➤ Mese/sci-fi/kémtörténet

- ❖ „kisütött a nap: a vízmosásban szerteszéjjel gombák nőttek. (Ha manapság azt olvasom az esti lapban: „A házak gombamód szaporodnak”, bólintok.) A combom mellett is megmozdult az avar: apró *kékülő tinoru* verte föl a fejét; a szakkönyvek mint gyanús és különleges gombát említik... Mint anya, már csak rutin megfigyelés alá helyeztem a kis tinorut, ez talán érthető: a vér szava erős, és szerintem az anyaszívet és az anyatejet soha semmi nem fogja pótolhatni.
- Félek – mondta egy nap. Elpirultam, és lesütöttem a szemem. De a kékülő tinoru
- a grafikon tanúsága szerint – megismételte: – Félek. – Meg kellett kérdeznem:
- Mit tettél?
- Semmit.
- Mind ezt mondja.
- Segíts. – Amennyire tudtam, egymásra engedtem szemhéjaimat, ami nem volt egyszerű, mert a gyakori mosoly mély szarkalábakat sugarazott a szemem köré, melyek megtelvéen jóféle televénnyel, elvesztették mobilitásukat.
- Jól van, ne félj: segítek: följelentelek.”

Műfaji lehetőségek, műfajátiratok

Kémtörténet

- **Jelentés, jegyzőkönyv, tárgyalás** (Goethe - ! - mint postakocsis, Gregor Samsa - ! - mint csótány szerepel) – egyúttal logikai rejtvény is!
 - ❖ vö.: A kékülő tinóru megsegítésére írott anyag: 1. SZÁMÚ CSATOLVÁNY – tanúvallomások
 - ❖ 2. SZÁMÚ CSATOLVÁNY – védőirat (a történet rekonstruálása és értelmezése)
 - ❖ 3. SZÁMÚ CSATOLVÁNY- a tinorrú levele a börtönből „édes Mamikájához” (az őt feljelentő spionhoz) /a levél kettősponttal végződik, nincs aláírva/
 - **Kihallgatás** (2. novella)
- Szereplői: A Főnök, 8TÉPÉ (nyomozó tiszt), a narrátor (spion), egy nő (Magdi?), aki nem tudja, hogy gyanúsított, vádlott vagy tanú.

Műfaji lehetőségek, műfajátiratok

➤ Sci-fi (?)

- ❖ „Egyszer csak látom ám, hogy a sótartó teteje mozgásba jön, a lyukak, melyeket eddig a só eltömött, felnyíltak. A remegés átterjedt az asztalra is; kissé, mivel a kezemet a számlán tartottam, rám is. Azután, hopp, lebillent a műanyag fedél, s a sótartóból előmászott a Főnök. Lassan dagadt 1:1-re.
– A legújabb trükk a Technikai Osztályról. Fincsi, mi?”
- ❖ „Kísérleteinket a *cserszömörcén* végeztük. Talán mond neked a név valamit. Megspécíztünk egy hazugságvizsgáló készüléket, s ez jelzi az élettani reakciókat. Például a grafikonon itt ez a csúcs a növény akkori izgalmát jelzi, mikoron eldöntöttem azt a módot, mellyel az ő jólétét fenyegettem.”
- ❖ „Már megbocsáss, Főnök, de ezek az apró biomikrofonok nagyon torzítanak. Így a hangod roppant visszataszító.”
- Összegzés: **Megragadhatatlanná vált valóság, hamisnak ítélt valóságkép** (60-70-es évek), a **realizmus ideologikus** követelményének megtagadása. - Ahány nyelv, annyi világ. perspektíva-váltások, világszaporítás = a valóságból nem egy van.

Nyelvfilozófia

- A novella narrátorát, a spionlegényt hivatása koholt jelentések írására kötelezi, és e kötelességének igyekszik is legjobb képességei szerint eleget tenni: **jelentésadás** (politikai és nyelvelméleti értelemben).
- A pincérhez hasonlóan **szolgáltató** szerepet tölt be: „jelentéseket” szolgáltat a hatalom számára, s ennek érdekében magát is meg kell koreografálnia, használhatóvá kell tennie.
- **„Egy szó jelentése: használata a nyelvben.”** (L. Wittgenstein: Filozófiai vizsgálódások)
- ❖ Vö: „Lám-pa” – „Szecskavágó”
- ❖ „De ha például a kedves mamát, annak idején, a jobb hangzás miatt MAMMA helyett FÜLOLAJ-nak szólítottad, akkor ez fölbecsülhetetlen érték...”
- ❖ „Csitt Tudja, jóember, ez a FÖLDSZINT 24., mert itt a tábla: FÖLDSZINT 24.” ... Ekkor sorba az emberekhez léptem, és azt mondtam, azt értem, hogy itt az áll a táblán FÖLDSZINT 24., de honnan a francból, mindig ezt a kifejezést használtam, honnan a francból tudjátok, hogy valóban ez a FÖLDSZINT 24.?”

Nyelvfilozófia

- **Nincs fundamentális kód**, az aktuális jelölési folyamatok legitimálója az az értelmező lesz, aki a politikai hatalom birtokosaként saját céljaira teremti meg a lehetséges jelentéseket.
 - ❖ „– Hogy mi van a jelentésben, az másodlagos. A fontos a van . A van-ság. (...) És bízz a feletteseid olvasatában.”
 - A Spionnovella szövegvilágában az erőszak nyelvi úton legitimálja önmagát, „jelentések” és „értelmezések” hálózatában teremtve meg uralmi technikájának rendszerét: létrehozza és szabályozza a potenciális áldozatok és elnyomóik találkozásait
 - A 80-as évek magyar olvasója számára a novella a kelet-európai diktatúrákról szóló, egyértelmű példázatként működött
 - ❖ „...vénséges vén anyóka toppant elém. Parabola-szerűen görbedő hátán hihetetlen nagy rőzseköteg terpeszkedett. Arcán annyi volt a ránc, hogy sok. Azt mondta, amit vártam.
- Szerencséd, hogy a ká anyádnak szólítottál.”

Nyelvfilozófia

- **Szövegzárlat:** a Spion a soron következő lépés felfüggesztésével megszakítja a Főnökkel vívott sakkpartiját. A Spion gesztusa értelmezhető a hatalommal való szembeszegülés lehetőségeként, vagyis a nyelv/sakk-játékteréből a (wittgensteini) hallgatás etikai dimenziójába történő átlépésként (morális cselekedetként), illetőleg a (nyelv)játékot a (szintén Wittgenstein által) „jelentésként” felfogott (sakk)lépés ironikus lebegtetéseként, azaz retorikai cselvetésként is.
- **Wittgenstein sakkhasonlata:** a sakk szabályrendszer, akárcsak a nyelv. Egy sakkbábu csak egy lépés kontextusában nyer értelmet, mint ahogy a szavaknak is csak egy mondat kontextusában van jelentése. Egy sakkfigura nem *áll valaminek a helyén*; a jelentése nem más, mint a használata, vagyis azok a szabályok, amik szerint léphet.